

IVANA ANTONIĆ
(Novi Sad)

ASPEKATSKA VREDNOST PREDIKACIJE S FAZNIM / MODALNIM GLAGOLOM NA PRIMERU REČENICE S TEMPORALNOM KLAUZOM

U radu se razmatra aspekatska vrednost sintaksičko-semantički kompleksne predikacije sastavljene po modelu semikopulativni fazni / modalni glagol + punoznačni glagol. U dosadašnjoj literaturi nije bilo posebnog osvrta na ovu karakteristiku takve predikacije, a potreba da se posebno razmatra ovaj problem ukazala se tokom rada na analizi rečenice s temporalnom klauzom. Pošto je u sintaksičko-semantičkim strukturama takvog tipa glagolski aspekt dve korelativne predikacije jedan od glavnih distinktivnih elemenata za realizaciju pojedinačnih semantičkih tipova, u svakom konkretnom primeru za obe korelativne predikacije nužno je bilo odrediti glagolski aspekt. Da bi to bilo moguće, prethodno je bilo potrebno ispitati, između ostalog, i ponašanje, u tom smislu, predikacija sastavljenih od dve glagolske lekseme. Ovde se iznose rezultati tog ispitivanja, s kratkim osvrtom i na njihovu potvrdu u celokupnom analiziranom korpusu. Dobijene rezultate svakako bi valjalo proveravati i u drugim sintaksičko-semantičkim strukturama.

Ključne reči: Lingvistika. Srpski jezik. Standard. Sintaksa. Semantika. Glagolski aspekt/vid. Fazni glagoli. Modalni glagoli. Temporalna klauza.

U rečenici čija se predikacija određuje u pogledu okolnosti tipa vreme priroda same predikacije kao denotata i glagolski aspekt (/vid) predstavljaju dva osnovna elementa, prvi pragmatičko-semantički, a drugi gramatičko-semantički koji regulišu značenjski tip temporalne determinacije (temporalna identifikacija ili temporalna kvantifikacija, odnosno unutar svake od njih pojedinačni semantički tip). U rečenici čija se predikacija određuje u pogledu okolnosti tipa vreme temporalnim determinatorom u sentencijalnoj formi, tj. subordiniranom temporalnom klauzom, dakle drugom predikacijom, relevantnost glagolskog aspekta treba posebno istaći pošto, pored glagolskog aspekta rečenične predikacije, distinktivnu ulogu može imati i glagolski aspekt subordinirane predikacije, a u strukturama sa semantički nespecificovanim veznicima (pre svega onima sa veznicima KADA i DOK [DOK₁ i DOK₂]), relevantnu distinktivnu ulogu igra i tačno određena kombinacija glagolskih aspekata rečenične i subordinirane

predikacije.¹ Dakle, u nastojanju da se dođe do precizne semantičke interpretacije takvih sintaksičko-semantičkih struktura jedan od prvih koraka mora biti utvrđivanje glagolskog aspekta dve predikacije. U slučajevima kada se u poziciji predikacije (rečenične ili subordinirane) nađe tzv. punoznačni glagol, takav, dakle, glagol čija je inherentna leksička semantika potpuna u tom smislu da ne zahteva dopunjavanje semantikom nekog drugog glagola, i kao takva dovoljna da glagolu omogući samostalno reprezentovanje predikacije kao osnovnog (nužnog i dovoljnog) rečeničnog konstituenta, identifikacija glagolskog aspekta ne predstavlja poseban problem. Naime, dobro je poznato da srpski jezik ide u red onih jezika u kojima je kategorija glagolskog aspekta gramatikalizovana — morfologizovana. Kod najvećeg broja glagola odgovarajućim sistemom derivacionih morfema (najčešće postupkom prefiksacije i sufiksacije) uspostavlja se osnovna aspekatska opozicija imperfektivnost : perfektivnost. No, ipak, postoji u sistemu i znatan broj glagola koji su na morfološkom nivou neobeleženi u pogledu glagolskog aspekta², dakle u svojoj morfološkoj strukturi ne poseduju karakterističnu morfemu koja bi ih, i van neposrednog sintaksičko-semantičkog konteksta, određivala kao imperfektivne ili perfektivne glagole. Međutim, identifikacija glagolskog aspekta ni kod takvih glagola najčešće nije problematična budući da je u najvećem broju slučajeva ukupni neposredni sintaksičko-semantički kontekst, uključujući u naročitim slučajevima i prirodu predikacije kao denotata, dovoljan distinktivni elemenat za realizaciju glagola s obeležjem imperfektivnost / perfektivnost. U kontekstu ove teme, međutim, sasvim bi opravdano bilo postaviti pitanje kako u tom pogledu stoje stvari u slučajevima kada se u poziciji predikacije (rečenične ili subordinirane) nađe tzv. 'nepunoznačni' / semantički nepotpuni glagol, takav, dakle, glagol čija inherentna leksička semantika zahteva dopunjavanje semantikom nekog drugog glagola, pa kao takva nije dovoljna da glagolu omogući samostalno reprezentovanje predikacije kao osnovnog (nužnog i dovoljnog) rečeničnog konstituenta, već on to mora činiti udružen s nekim drugim, po pravilu, punoznačnim glagolom? Drugim rečima, kako se u rečenici sa sentencijalnim temporalnim determinatorom aspekatski ponaša kompleksna predikacija sastavljena od semantički nepotpunog — semikopulativnog — glagola i drugog punoznačnog glagola? Naime, glagolski aspekt kojeg od dva glagola jeste

¹ Detaljnije videti u: Antonić (1995; u štampi), a o veznicima DOK₁ i DOK₂ i u Antonić (1998; 1999).

² U gramatičkim priručnicima srpskog jezika takvi se glagoli, najčešće, nazivaju dvovidski glagoli.

sintaksičko-semantički relevantan za realizaciju određenog semantičkog tipa temporalne determinacije?

Najpre treba precizirati koji se glagoli, u vezi s ovim problemom, uzimaju kao semantički nepotpuni — semikopulativni. To je, s jedne strane, grupa tzv. faznih glagola kao što su *počinjati* : *početi*, *nastavljati* : *nastaviti*, *prestajati* : *prestati*, *završavati* : *završiti*, a s druge strane, to je grupa modalnih glagola: *moći*, *smeti*, *hteti*, *trebati*, *morati*.³

Kada je u pitanju predikacija koju čini neki od *faznih* glagola u kombinaciji s punoznačnim glagolom, onda prvo valja imati na umu da je u morfološkoj strukturi faznih glagola lako uočljiva morfema koja inherentnoj glagolskoj semantici pridodaje obeležje imperfektivnost / perfektivnost, a potom treba uočiti da je, bez obzira na aspekt faznoga glagola, imperfektivnost punoznačnog glagola obavezna: up. npr. *počinjao je da radi* // *raditi* i *počeo je da radi* // *raditi* prema **počinjao je da uradi* // *uraditi* i **počeo je da uradi* // *uraditi*. Takva sintaksičko-semantička obaveznost u strukturama ovoga tipa direktna je posledica semantičkog obeležja fazno-

³ Kada je u pitanju identifikacija glagolskog aspekta kompleksne predikacije, izvorno je da su to barem ove dve grupe glagola. Naime, tokom analize korpusa obima oko 1500 rečenica sa sentencijalnim temporalnim determinatorom ekscerpiranih sa oko 2500 stranica štampanoga teksta funkcionalno i vremenski polivalentnog (up. Antonić, 1995; u štampi) nije se ukazala potreba izdvajanja još neke semantički karakteristične grupe semikopulativnih glagola. Napominjem ovo stoga što nikako ne treba izgubiti iz vida da, pored navedenih glagola, ima i ne mali broj drugih koji se mogu smatrati semantički nepotpuni s obzirom na to da uz sebe vezuju neki drugi glagol u vidu semantičke dopune. U našoj gramatičkoj literaturi do sada najiscrpniji pregled sintaksičko-semantičkog ponašanja različitih semantički nepotpunih glagola u sklopu tzv. „glagolskog kompleksa“ daje se u Mrazović, Vukadinović (1990). U toj se gramatici, uz pet navedenih, u modalne glagole ubrajaju još i glagoli *imati* (↔ *trebati*, *morati*), *umeti*, *znati* (↔ *moći* = *imati* sposobnost), *želiti* (↔ *hteti*), ali se oni ovde ne navode jer se semantički svode na neki od pet osnovnih modalnih glagola, a aspekatski su jasno diferencirani. Isto tako, u ovoj gramatici se izdvaja i grupa tzv. modalitetnih glagola koji su po osnovnom leksičkom značenju, kao i po osnovnom sintaksičko-semantičkom ponašanju (dopunski glagol u obliku infinitiva / konstrukcije DA + nemobilni prezent i, po pravilu, identičnost agensa [istina uz neke specifičnosti koje ih povezuju s grupom punoznačnih glagola sa sentencijalnom dopunom]), slični modalnim glagolima. Oni se, u kontekstu ove teme, posebno ne razmatraju budući da su tretirani kao glagoli sa sentencijalnom dopunom u funkciji predikacije koja se temporalno determiniše, aspekatski, pri tom, nisu problematični, pa je takva rečenična struktura samo izdvajana kao jedna od mogućih sintaksičkih varijanti (up. Antonić, 1995; u štampi). No, to nikako ne znači da ne bi bilo korisno napraviti i dodatnu proveru ponašanja ove grupe glagola i u sintaksičko-semantičkom kontekstu o kojem je ovde reč. Inače, načelno problem semantičke potpunosti / nepotpunosti (razume se ne samo kada je u pitanju dopunjavanje glagolske lekseme, odnosno ne samo kada je u pitanju dopunjavanje glagolskom leksemom), tačnije utvrđivanje preciznih kriterija za razlikovanje (ukoliko je to uopšte moguće, s obzirom na, po svojoj prilici, gradualnu prirodu ove pojave), jedan je od ozbiljnih opštelingvističkih teorijskih problema čije rešavanje tek predstoji.

sti realizovanog na leksičkom nivou (leksičkom, u ovom slučaju glagolskom, jedinicom)⁴. Naime, predikacija sastavljena po ovakvom modelu na nivou rečenice može biti smatrana funkcionalno jedinstvenom jedinicom, ali je formalno kompleksna (sastoji se od dva elementa), a takva je i semantički s obzirom na to da je uloga faznoga glagola, kao jednog elementa, u takvoj semantičkoj strukturi samo da modifikuje (ima, dakle, ulogu modifikatorske seme), u pogledu faznosti, semantiku punoznačnog glagola kao drugog elementa (koji ima ulogu osnovne, inherentne leksičke seme).⁵ Pošto je to tako, sasvim je logično da konceptualno faza realizacije jedne predikacije može biti identifikovana samo ukoliko se predikacijski denotat percipira kao entitet realnosti s obeležjem durativnosti — trajanje (+) (što se u načelu može povezati s imperfektivnošću), a da to ne može biti slučaj ukoliko se predikacijski denotat percipira kao entitet realnosti s obeležjem rezultativnosti — cilj (+) (što je karakteristika perfektivnosti).⁶

⁴ Semantičko obeležje faznosti može, na primer, biti realizovano i na morfološkom nivou. Po pravilu prefiksanim morfemama, inherentna leksička semantika punoznačnog glagola, obeležena istovremeno i kao imperfektivna, može biti modifikovana u pogledu faznosti istovremeno s promenom glagolskog aspekta iz imperfektivnog u perfektivni. Up. npr. *pevati* : *ZApevati*, *OTpevati*.

⁵ Sintaksičko-semantička struktura semikopulativni fazni / modalni glagol + punoznačni glagol u formi infinitiva ili konstrukcije DA + nemobilni prezent tretira se ovde kao kompleksna predikacija na nivou rečenice uz napomenu da to nikako nije u kontradikciji s interpretacijom, kada je u pitanju model s punoznačnim glagolom u formi DA + nemobilni prezent, da fazni i modalni glagol kao dopunu dobijaju klauzu s veznikom DA (up. M. Ivić, 1970). O mogućnosti dvojake interpretacije i argumentima za jednu, odnosno drugu biće reči nekom drugom prilikom.

⁶ Napominjem da, u kontekstu ove teme, kao osnovna obeležja imperfektivnosti / perfektivnosti uzimam durativnost — trajanje (+) / rezultativnost — cilj (+), zato što je to dovoljno za objašnjenje konceptualne situacije u ovom konkretnom slučaju. Inače, u potpunosti se držim interpretacije imperfektivnosti / perfektivnosti koju je dao Novakov (1991) [slédeći polazišta Vendlera (1967), Brintona (1988) i Comrie (1976)] i prema kojoj se najpre imperfektivnost / perfektivnost objašnjavaju pojmovima struktura / celina [u vezi s ovim up. i Novakov (1998)], a zatim imperfektivne situacije dele na *aktivnosti* i *stanja*, a perfektivne na *ostvarenja* i *dostignuća*, a na osnovu tri relevantna obeležja: *stativnost*, *trajanje* i *cilj*. Aktivnosti poseduju *stativnost* (-), *trajanje* (+), *cilj* (-), stanja poseduju *stativnost* (+), *trajanje* (+), *cilj* (-); *ostvarenja* *stativnost* (-), *trajanje* (+), *cilj* (+), a *dostignuća* *stativnost* (-), *trajanje* (-), *cilj* (+). Dakle, trajanje (+)/(-) nije, kako se to obično navodi u gramatičkim priručnicima, glavno distinktivno obeležje glagolskog aspekta — na ovu je činjenicu u našoj literaturi prva skrenula pažnju Irena Grickat (1957–1958); [up. i npr. Comrie (1976), Hlebec (1990)]. Na osnovu ovakvoga tumačenja, ako bi trebalo izdvojiti samo jedno obeležje, onda bi to bilo obeležje cilj, pošto svi imperfektivni glagoli imaju obeležje cilj (-), a svi perfektivni cilj (+). Međutim, u slučaju koji ovde razmatram, upravo je relevantna kombinacija obeležja trajanje (+), cilj (-) — imperfektivnost, odnosno trajanje (-), cilj (+) — perfektivnost, uz napomenu da se kod perfektivnih glagola — ostvarenja — realizuje trajanje (+), ali na jedan sasvim poseban način što opet, za slučaj koji ovde raz-

Budući, dakle, da je iz navedenih razloga imperfektivnost punoznačnog glagola obavezna, nije teško uočiti da je, u rečenicama u kojima se realizuje značenje temporalne determinacije sentencijalnom formom, nosilac aspekta predikacije fazni glagol, odnosno da je imperfektivnost punoznačnog glagola (uprkos tome što je on nosilac osnovne, inherentne leksičke seme) irelevantna. Tome, razume se, ide u prilog i činjenica da je, u predikacijama takvoga tipa, prvi glagolski elemenat — semikopulativni fazni glagol nosilac i svih ostalih relevantnih gramatičkih obeležja (npr. lice, broj, rod, vreme, način)⁷ — dakle nosilac je finitnosti — nužnog obeležja sentencijalnosti.

Razmotrimo sada kako stoji stvar s kompleksnom predikacijom sastavljenom po modelu semantički nepotpuni, semikopulativni *modalni* glagol + punoznačni glagol. Ovakva predikacija, na prvi pogled, možda, zahteva poseban tretman. Ovde, najpre, treba primetiti da glagolski aspekt punoznačnog glagola uz modalne glagole, za razliku od onih uz fazne, ne podleže bilo kakvoj obaveznosti⁸. Dakle, punoznačni glagol može biti i imperfektivnog i perfektivnog vida, npr. *može / hoće da radi // uradi*. A kakva je situacija s glagolskim aspektom modalnih glagola? U gramatičkim priručnicima u odeljcima o kategoriji glagolskog aspekta modalni glagoli se, po pravilu, ne pominju. Međutim, u Rečniku MSMH, na primer, uz glagole *moći, morati, trebati, smeti, hteti* stoji naznaka da su nesvršenog vida. Nema sumnje da su neki od ovih glagola, morfološki gledano, imperfektivni oblici, koji su nekada imali i svoje perfektivne parove, a neki od njih imaju ih i danas. Na primer Rječnik JAZU beleži *moći : uzmoći, morati : uzmorati, trebati : ustrebati / zatrebati, hotjeti (> hteti) : ushotjeti* ali i *prohteti (se)*. Uz svaki oblik stoji naznaka da je imperfektivan / perfektivan, a iz primera se da naslutiti da su perfektivni oblici, po svoj prilici i u starom jeziku, upućivali prvenstveno na sferu budućnosti. Rečnik MSMH od arhaičnih oblika zadržao je *uzmoći* i *ushteti* s tim što uz prvi oblik stoji naznaka da je svršenog vida, a uz drugi nema nikakve na-

matram, nije od važnosti, ali što je činjenica koja odsudno utiče na mogućnost da u sistemu glagolskih leksema ima i perfektivnih punoznačnih faznih glagola. Primena ove koncepcije glagolskog aspekta, i potvrda njene relevantnosti, a u vezi i s nekim drugim sintaksičko-semantičkim pojavama (npr. obaveznost / neobaveznost negacije u klauzi s veznikom DOK i perfektivnom predikacijom a značenjem temporalne kvantifikacije) može se pogledati u: Antonić (1995; u štampi).

⁷ To je inače prototipska situacija u sintaksičkom ustrojavanju sentencijalnih jedinica u mnogim jezicima.

⁸ O obaveznostima druge vrste kao što su identičnost agensa ili potpuna sintaksičko-semantička komutabilnost / nekomutabilnost infinitiva i konstrukcije DA + nemobilni prezent v. u: M. Ivić (1970) i Mrazović, Vukadinović (1990).

znake, i uz oba stoji da se obično pojavljuje u značenju / službi futura 2. Uz to se, glagol *hteti*, na primer, u starijim izvorima pojavljuje i u aoristu, što bi eventualno sugerisalo da je u tom obliku mogao biti upotrebljen i kao perfektivni. U savremenom standardnom srpskom jeziku zadržao se samo oblik *ustrebat* / *zatrebat*, vrlo često sa značenjem futura 2 (prema Rečniku MSMH, up. Kad mi *ustreba*, javiću ti > Kad mi *bude trebalo*, javiću ti, ali i uz mogućnost Kad mi *bude ustrebalo*, javiću ti) i oblik *prohteti se*, ali čija je upotreba uslovljena kontekstom pošto je dvostruko obeležen modalnošću: pored osnovnog obeležja modalnosti koje proističe iz inherentne leksičke semantike glagola *hteti* — voluntativnost, prefiksom *pro-*, pored toga što je uneto obeležje perfektivnosti, uneto je i šire modalno, odnosno pragmatičko obeležje koje se tiče stava govornika prema agensu i predmetu njegove želje (up. npr. On stalno nešto izmišlja. Molim te! Sad mu se *prohtelo* da ide na skijanje iako dobro zna da njegovi roditelji za to nemaju novca). Dakle, u predikaciji s punoznačnim glagolom različitog aspekta u savremenom jeziku po pravilu stoji modalni glagol koji je imperfektivan. Kao i u slučaju predikacije s faznim glagolom, jasno je, i ovde je nosilac potrebnih gramatičkih značenja (lice, broj, rod, vreme, način), odnosno nosilac finitnosti prvi glagolski elemenat — modalni glagol. Ali da li je i ovde aspekt modalnog glagola reprezentant aspekta cele predikacije s obzirom na to da je modalni glagol imperfektivan a da je glagolski aspekt punoznačnog glagola promenljiv? Razmotrimo sada semantičku ulogu modalnog glagola u predikaciji s punoznačnim glagolom.

Na semantičkom planu uloga modalnog glagola jeste da denotira mogućnost / sposobnost (*moći, smeti*), voluntativnost (*hteti*), poželjnu obligatornost (*trebat*), ili, pak, nužnu obligatornost (*morati*) agensa da vrši / izvrši određenu radnju, ali radnja, bez obzira na vremensku sferu, ostaje nerealizovana, dakle obeležena je kao realizovanost (-).⁹ Na primer: *mogla je da radi // raditi / da uradi // uraditi, može da radi // raditi / da uradi // uraditi, moći će da radi // raditi / da uradi // uraditi; htela je da radi // raditi / da uradi // uraditi, hoće da radi // raditi / da uradi // *uraditi, ona će hteti da radi // raditi / da uradi // uraditi*. Budući da je to tako, glagolski aspekt punoznačne predikacije jeste irelevantan pošto se ona, bilo da se fokusira kao durativna (imperfektivnost — 'struktura') bilo kao rezultativna (perfektivnost — 'celina'), uzima samo kao moguća, voluntativna, obligatorna za agens, pa, s obzirom na glagolski aspekt, cela predikacija nosi karakteristike modalnog glagola — dakle u savremenom jeziku

⁹ U kontekstu razmatranja pojave tzv. nemobilnog prezenta u različitim sintaksičko-semantičkim strukturama, njegovu pojavu uz modalne glagole M. Ivić (1970) dovela je u vezu sa semantičkim obeležjem, prisutnim u dubinskoj strukturi, koje je nazvala *ekspektivnost* i koje je, zapravo, u neposrednoj vezi s obeležjem realizovanost radnje (-).

ona je, po pravilu, imperfektivna.¹⁰ Jedini izuzetak u tom pogledu jeste glagol *morati*, i to u sferi prošlosti i u sferi budućnosti, koji NE onemogućava realizaciju radnje denotirane dopunskim punoznačnim glagolom. Naime, u sferi prošlosti punoznačni glagol ima obeležje realizovanosti radnje (+): *morala je da radi // raditi / da uradi // uraditi*, dok je u sferi budućnosti izvesno da će radnja biti realizovana: *moraće da radi // raditi / da uradi // uraditi*, a modalni glagol samo modifikuje punoznačni glagol, preko agensa, u pogledu načina realizacije radnje, tačnije prisutna je informacija da je agens vršio / izvršio / da će vršiti / izvršiti radnju uz određeni stepen prinude (koja može dolaziti spolja ili iz njega samog). Upravo zbog ove semantičke okolnosti, kod predikacije s glagolom *morati* glagolski aspekt modalnog glagola može biti potisnut u drugi semantički plan a glagolski aspekt punoznačnog glagola postati odgovoran za aspekt cele rečenične predikacije.¹¹ Iz svega toga proizilazi da je u savremenom jeziku predikacija s modalnim glagolom, po pravilu, imperfektivna (s obzirom na glagolski aspekt modalnog glagola)¹², izuzev predikacije s glagolom *morati* koja, u zavisnosti od glagolskog aspekta punoznačnog glagola, može biti i imperfektivna i perfektivna.

Ostaje na kraju još jedno pitanje. Da li je imperfektivnost modalnih glagola na sintaksičko-semantičkom planu „istovetna“ imperfektivnosti drugih punoznačnih glagola, odnosno da li se u sintaksičko-semantičkim jedinicama (u ovom slučaju u rečenici s temporalnom klauzom) ponaša na istovetan način? Odgovor na ovako formulisano pitanje mogao bi biti i da i ne. Zato ću pitanje razložiti pa najpre precizirati da li je u slučajevima kada predikacija sadrži modalni glagol moguća predstava o potpunoj ili delimičnoj simultanosti? Ako sumnja postoji, onda je ona, po mom sudu, podstaknuta semantičkim obeležjem realizovanost radnje (-) koje je prisutno, kako sam pokazala, kod svih modalnih glagola, izuzev kod glagola

¹⁰ Up. npr.... kad se ne radi, vreme *ne treba provoditi* u besposlenom čavljanju... (V. Ćorović, *Sveta gora i Hilandar do šesnaestog veka*, U Beogradu: Manastir Hilandar na Svetoj gori, 1941/1985:21); Danas kada su kozmetički preparati preskupi morska so može da se upotrebi i za piling... (Politika, 6. I 1994:23).

¹¹ Up. pr. *Morao je da izađe* DOK je trajao sastanak > *Izašao je* [zato što je bio primoran] DOK je trajao sastanak, u kojem se upravo zbog perfektivnog aspekta punoznačnog glagola realizuje delimična simultanost, a ne potpuna kako bi to bio slučaj da je aspekt cele rečenične predikacije reprezentovan aspektom modalnog glagola.

¹² Razume se ukoliko se naiđe na primer s arhaičnim perfektivnim oblikom modalnog glagola, predikacija se realizuje kao perfektivna (up. pr. To ću kad *uzmoram* da mislim. [D. Ćosić, *Vreme smrti (I)*, Beograd: Prosveta, 1972:23], ili glagol *hteti* u aoristu zabeležen u starijim izvorima: Kad *htede* da protrči pored mene, *zapitah* ga ja... [Lj. Nenađović, *Odabrana dela: Pisma iz Italije*, Novi Sad — Beograd: Matica srpska — Srpska književna zadruga, knj. 24, 1851/1959:56]).

morati. Predstava o simultanosti, odnosno istovremenosti dve predikacije moguća je i u slučajevima kada su dve predikacije obeležene kao realizovanost (+), ali i u slučajevima kada su obeležene kao realizovanost (-). Dakle, ako se ima u vidu obeležje simultanosti za koje je imperfektivnost nužan uslov, onda je imperfektivnost modalnog glagola na sintaksičko-semantičkom planu istovetna imperfektivnosti svakog drugog punoznačnog glagola. Ali, ako se postavi pitanje da li predikacija koja sadrži modalni glagol može nositi, pored obeležja simultanosti, i obeležje procesualnost (+), za koje je simultanost potreban ali ne i dovoljan uslov, kao što je to slučaj kod punoznačne imperfektivne predikacije, onda je odgovor negativan, preciznije onda se može reći da imperfektivnost modalnog glagola, po svoj prilici, nije u potpunosti istovetna imperfektivnosti punoznačnog glagola jer u jednakom sintaksičko-semantičkom okruženju ne utiče na realizaciju potpuno istovetne semantičke vrednosti. Otuda, s jedne strane, slučaj da je klauza s veznikom KADA i imperfektivnom predikacijom, onda kada se u njoj realizuje punoznačni glagol, neobeležena u pogledu procesualnosti (dakle nosi obeležje procesualnost (+/-) i u takvim je slučajevima veznik KADA komutabilan s veznikom DOK), a onda kada se u njoj realizuje predikacija s modalnim glagolom, obeležena i to kao procesualnost (-) (u takvim slučajevima veznik KADA nije komutabilan s veznikom DOK). S druge, pak, strane u klauzi s veznikom DOK i imperfektivnom predikacijom, kao tipičnom sentencijalnom formalnom jedinicom s obeležjem procesualnost (+), ne pojavljuje se predikacija s modalnim glagolom.¹³ Drugim rečima, ako se imperfektivnost modalnih i punoznačnih glagola posmatra iz takve perspektive, proizilazi da je imperfektivnost modalnih glagola obeležena kategorija jer dozvoljava realizaciju obeležja simultanosti (potpune ili delimične) i obavezno obeležja procesualnost (-), a imperfektivnost punoznačnih glagola neobeležena kategorija jer dozvoljava realizaciju obeležja simultanosti (potpune ili delimične) i obeležja procesualnost (+/-).

¹³ U obimnom korpusu, iz kojeg su proizašli ovakvi zaključci, nije se našao ni jedan takav primer (v. detaljnije u Antonić, 1995; u štampi). Međutim, mogli bismo možda konstruisati ovakvu rečenicu *DOK je trebalo da učim, ja sam se zabavljao (sada je nažalost kasno)* u kojoj je veznik DOK kombinovan s modalnim glagolom *trebati* i imperfektivnim punoznačnim glagolom u sferi prošlosti. Ona verovatno ne bi bila označena kao nekorektna od strane većine govornih predstavnika savremenog srpskog jezika, ali čini mi se da bi ista propozicija od strane većine govornika ipak izvorno bila produkovana kao struktura s veznikom KADA, up. *KAD(A) je trebalo da učim, ja sam se zabavljao (sada je nažalost kasno)*.

LITERATURA

- Antonić, Ivana (1995), *Vremenska rečenica u standardnom srpskom jeziku*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
- Antonić, Ivana (1998), Sistem temporalnih veznika u standardnom srpskom jeziku, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* (Beograd), 27/2: 205–213.
- Antonić, Ivana (1999), Neke promene u sistemu sentencijalnih formi za iskazivanje vremena u standardnom srpskom jeziku, *Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika* (Zbornik radova sa drugog, međunarodnog, naučnog skupa Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika, Gradska biblioteka, Subotica, 22–24. X 1997), Subotica-Beograd: 133–138.
- Antonić, Ivana (u štampi), *Vremenska rečenica*, Sremski Karlovci-Novı Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Brinton, Laurel (1988), *The Development of English Aspectual Systems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, Bernard (1976), *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Grickat, Irena (1957–1958), Nekoliko zapažanja o glagolskom vidu, *Pitanja književnosti i jezika* (Sarajevo), knj. IV–V/B: 29–41.
- Hlebec, Boris (1990), *Aspects, Phases and Tenses in English and Serbo-Croatian*, Graz (Grazer Linguistische Monographie 8).
- Ivić, Milka (1970), O upotrebi glagolskih vremena u zavisnoj rečenici: prezent u rečenici s veznikom DA, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* (Novi Sad: Matica srpska), XIII/1: 45–54.
- Mrazović, Pavica, Vukadinović Zora (1990), *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci-Novı Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Dobra vest.
- Novakov, Predrag (1991), *Glagolski vid i Aktionsart u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
- Novakov, Predrag (1998), Jedna reinterpretacija kategorije glagolskog vida, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* (Novi Sad), XLI/2: 133–139.
- Rječnik JAZU, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Rečnik MSMH, *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*, I–III, 1967–1969, Novi Sad: Matica srpska, Zagreb: Matica hrvatska, IV–VI, 1969–1976, Novi Sad: Matica srpska.
- Vendler, Zeno (1967), *Linguistics in Philosophy*, Ithaca: Cornell University Press.